

Några förtydliganden beträffande databasskyddet

Av Johan Axhamn

Med Europaparlamentets och Rådets direktiv 96/9/EG introducerades ett nytt rättsligt skydd för databaser inom den europeiska gemenskapen, en rätt *sui generis*; en rätt av sitt eget slag.¹ Skyddet för databaser har fått ökad aktualitet med tilltagen användning av digital teknik och populariseringen av Internet. Även en webbplats kan rättsligt klassificeras som en databas. Upprättandet av en multimedia-produkt för att tillgängliggöras på Internet är idag ett typexempel på vad som hamnar inom *sui generis*-rättens omfång.

Internationellt fanns även före databasdirektivets tillkomst ett harmoniserat *upphovsrättsligt* skydd för sammanställningar², men framstötter att nå internationell konsensus om ett särskilt skydd för databaser har mött motstånd, exempelvis från USA. I USA har istället lagförslag om ett skydd baserat på illojal konkurrens lagts fram, dock utan att leda till lagstiftning.

I de nordiska länderna har sedan införandet av de nya upphovsrättslagarna i början av 1960-talet funnits ett särskilt katalogskydd, i form av en upphovsrätten närstående rättig-

het.³ Vid införlivandet av databasdirektivets *sui generis*-skydd bestämdes gemensamt bland de nordiska länderna att införa *sui generis*-rätten i den gamla katalogregeln. Emellertid kom den nya rätten i den redan befintliga katalogregeln tidigt att väcka kritik inom doktrinen.⁴ Eftersom praxis i de nordiska länderna har kommit fram till motstridiga tolkningar,⁵ skall jag här söka klargöra de två kanske viktigaste tolkningsfrågorna: *sui generis*-rättens skyddsomfång och möjligheten att tolka den nationella lagtexten till att motsvara vad direktivet påbjuder.

Den gamla katalogregeln avsåg att skydda *strukturen* hos en sammanställning som var resultatet av att ett stort antal uppgifter hade sammanställts. Dock avsåg katalogskyddet endast att ge skydd mot *eftergörande*. Genom att omstrukturera innehållet i en sådan sammanställning undgår man därför att göra intrång i det gamla katalogskyddet. I motsats härtill skyddar databasdirektivets *sui generis*-rätt investeringen i upprättandet av databasen.⁶ För att intrång skall föreligga i denna rätt av sitt eget slag, är det oväsentligt om det utdragna eller återanvända används för att upprätta en databas eller om förfogandet sker med ett annat syfte.⁷ Eventuella omstruktureringar av databasens innehåll har härvid ingen betydelse.⁸ Genom att införa *sui generis*-rättens investeringskydd som alternativ till den redan befintliga katalogregelns skyddsförutsättning «stort antal uppgifter» har de nordiska ländernas lagstiftare därmed gjort rättstillämpningen en *björntjänst*.⁹

Ett problem är vilka möjligheter som står till buds att *tolka* den

nationella lagtexten till att motsvara direktivets bestämmelser. Oaktat att införlivandet av databasdirektivet lett till skilda utformningar av lagtexterna i de nordiska länderna,¹⁰ har det inom doktrinen diskuterats om skyddsförutsättningen «ett stort antal uppgifter» kan *tolkas bort*.¹¹ I en artikel i denna tidsskrift har Janne Gläsel, mot bakgrund av ett avgörande i den danska Sö- og Handelsretten, argumenterat för att den nationella lagtexten kan/skall åsidosättas till förmån för direktivets bestämmelser.¹² Argumentet är att databasdirektivet är ett totalharmoniseringsdirektiv och att nationell rätt som strider mot direktivet därför kan åsidosättas på denna grund.

Viktigt är dock att skilja mellan harmoniseringsmetod och möjligheten att tolka den nationella lagtexten direktivkonformt. Jag har i en längre rättsfallskommentar¹³ och i en bok¹⁴ utvecklat möjligheten att, vid den bristfälliga implemtering som nu är för handen, tolka den nationella lagtexten till att motsvara direktivets bestämmelser. För ett längre resonemang om direktivkonform tolkning hänvisas till dessa framställningar.¹⁵ Här kan dock kort konstateras att direktiv på det horisontella planet inte kan ha direkt effekt¹⁶ och att EG-domstolen genom fast rättspraxis har slagit fast att den nationella domstolen (vid avgöranden som rör horisontella förhållanden), *så långt möjligt* skall tolka den nationella rätten till att motsvara vad det underliggande direktivet påbjuder.¹⁷ Vad «så långt möjligt» innebär i praktiken får närmare avgöras av de nationella domstolarna i varje enskilt fall, men från nationell (svensk) praxis kan konstateras att det knap-

past är möjligt att tolka en lagtext direktivkonformt i strid med sin ordalydelse, dvs. *contra legem*.¹⁸ EG-domstolen har indikerat att en sådan begränsning gäller för skyldigheten att tolka nationell rätt direktivkonformt.¹⁹ Uppfattningen har också kommit till uttryck i doktrinen²⁰ och borde vara utgångspunkten även vid dansk rättstillämpning. Därför kan den danska Sö- och Handelsrettens utslag, i det här avseendet, närmast förstås som en *anomal*.

Att genomförandet av databasdirektivet ställer frågan om den alternativa skyddsförutsättningen «stort antal uppgifter» fortfarande är giltig – och därmed frågan om direktivkonform tolkning – på sin spets kom också till uttryck i den svenska högsta domstolens avgörande NJA 2005 s. 924 (NIR 2006 s. 266). Domstolen undvek på ett mycket kreativt sätt att ta ställning till frågan om direktivkonform tolkning. Eftersom den ansåg att intrångskriterierna exemplarframställning och tillgängliggörande för allmänheten inte var uppfyllda, behövde den inte ta ställning till om skyddsförutsättningen «stort antal uppgifter» fortfarande var giltigt.

Rättspraxis visar således att det nordiska införlivandet av databasdirektivet, som redan tidigt möttes av kritik från doktrinen, måste ses över. En rekommendation, eller snarare *uppmärksamhet*, till de nordiska lagstiftarna är därför att omimplementera databasdirektivet. Den ökade betydelse som rättsligt skydd för databaser kan förutses få framöver kräver att *sui generis*-rätten ges den innebörd i nationell lagstiftning som var syftet med databasdirektivet.

Johan Axhamn
är doktorand i rättsvetenskap vid
Handelshögskolan i Stockholm.
E-post: johan.axhamn@bhs.se.

Noter:

1 Databasdirektivet harmoniserar även det upphovsrättsliga skyddet för databaser. Detta skydd lämnas dock utanför denna framställning.

2 Se Bernkonventionens artikel 2 (5). Jämför World Copyright Treaty artikel 5 och TRIPS artikel 10 (2).

3 49 § Upphovsrättslagen (Sverige), § 43 Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. (Norge), § 71 lov om ophavsret (Danmark) och 49 § Upphovsrättslagen (Finland).

4 Se särskilt Karnell i NIR 1999 s. 53 ff.

5 För dansk rättspraxis, se Sö- och Handelsrettens dom den 24 februari 2006. Sagnr.: V-0108-99. (Home a/s mod OFIR a/s). För svensk rättspraxis, se NJA 2005 s. 924 = NIR 2006 s. 266.

6 Artikel 7 i databasdirektivet lyder: «Medlemsstaterna skall tillerkänna framställaren av en databas som utvisar att det har förekommit en kvalitativ eller kvantitativ väsentlig investering i antingen anskaffning, granskning eller presentation av innehållet, en rätt att förhindra utdrag och/eller återanvändning av hela eller en kvalitativt eller kvantitativt väsentlig del av databasens innehåll.» Allt enligt Karnells icke-officiella översättning, se NIR 1999 s. 209 ff. Den officiella svenska översättningen bör undvikas.

7 Se punkt 42 i databasdirektivets ingress och EG-domstolens yttrande i C-203/02, The British Horseracing board Ltd m.fl. mot William Hill Organization Ltd, p. 47, jf. också *Lov&Data* 67/2001:6.

8 Det sagda innebär också att *sui generis*-rätten saknar den åtskillnad mellan idé och uttryck (idea/expression dichotomy) som är förhärskande inom upphovsrätten och som säkerställer att enskilda faktauppgifter aldrig kan bli föremål för skydd.

9 Jämför Koktvedgaard i *Festskrift till Gunnar Karnell* s. 343 och Karnell i NIR 1999 s. 53.

10 Exempelvis stämmer den finska texten bättre överens med vad databasdirektivet påbjuder och gör även en tydlig åtskillnad mellan katalogskyddet och *sui generis*-skyddet.

11 Se Lorentzen i NIR 2004 s. 123.

12 Gläsel i *Lov&Data* 2/2006 s. 1 ff. Rättsfallet som avses är Sö- och Handelsrettens dom den 24 februari 2006. Sag: V-0108-99. (Home a/s mod OFIR a/s).

13 NIR 2006 s. 280 ff.

14 Se Axhamn, *Sui generis-skydd för databaser*, MercurIUS förlag, Stockholm 2006.

15 Att det är den nationella lagtexten som skall tolkas i ljuset av direktivet snarare än tvärtom är självklart. I praktiken innebär detta också att när en nationell domstol gör en tolkning av nationell rätt är den, oavsett om det rör sig om bestämmelser som antagits före eller efter ett direktiv, skyldig att i den utsträckning det är möjligt tolka den nationella rätten mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte så att det resultat som avses i direktivet uppnås, även om det finns upplysningar av motsatt innebörd, om hur lagen skall tolkas, i förarbetena till den nationella bestämmelsen. Se EG-domstolens avgörande C-371/02 (Björnekulla fruktindustrier) p. 13.

16 Se EG-domstolens avgörande C-91/92 (Faccini Dori) p. 20.

17 Se EG-domstolens avgörande C-14/83 (von Colson) p. 26 och 28.

18 Se exempelvis NJA 2000 s. 497, NJA 2003 s. 82, NJA 2003 s. 163 och NJA 203 s. 555.

19 Se EG-domstolens avgörande C-334/92 (Wagner Miret) p. 22.

20 Se exempelvis Wahl i JT 1996-97 s. 455.